

דף קה

רנ. א. החוכר שדה מחברו, האם חייב לנכש השדה או שמא יכול לומר לבעלים מה איכפת לך הואיל ואני נותן לך את חכירך?

ב. אריס שקיבל שדה מחברו למחצה או לשליש ולרביע, ולא עשתה תבואה כראוי – האם חייב לטפל בה או אם רוצה יכול להניחה?

א. שנינו, החוכר חייב לנכש השדה כולה כמנהג המנכשים בשעה שהתבואה צומחת. ואפילו אם בא להרוש לאחר הקצירה כדי לעקור העשבים – יכול הלה לעכב ולומר: למחר אתה יוצא ממנה ומעלת לפני עשבים, שבינתים יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה, ולאלו לא תועיל המחרשה.

ב. תנן, המקבל שדה מחברו ולא עשתה, אם יש בה כדי להעמיד כרי – חייב לטפל בה. [פירש רבי יוסי ברבי חנינא, כפי שמסר רבי אבהו: כדי שתעמוד בו הרחת, שהכונס שבה אינו רואה פני חמה (= צדה התחתון שיש בו בית קיבול, תקוע בתוך הכרי). והוא שיעור שלש סאים (ללוי) או סאתיים (דבי רבי ינאי) – חוץ מן ההוצאה. ריש לקיש]. שכן בלשון השטר מוזכרת עשיית כרי.

הלכה בכדי סאתים (רמב"ם שכירות ה,יב), שהלכה כבית רבי ינאי שרבו של לוי הוא, וגם ריש לקיש נראה שנקט כן (עפ"י רמ"ד).

רבי יהודה חולק וסובר לשער אם יש בה כדי נפילה, שיכול לחזור ולזורעה לשנה הבאה מתבואת שנה זו – חייב לטפל בה. וכמה כדי נפילה? רבי אמי אמר רבי יוחנן: ארבעה סאים (הגר"א הגיה: קבים) לכוור. ורבי אמי עצמו אמר: שמונה לכוור (רש"י פירש: לשטח בית כור, שהוא אלף וחמש מאות אמה על חמשים אמה. והתוס' פירשו בשטח שראוי להוציא כור, ושיעור השטח משתנה לפי טיב האדמה). ופירש ההוא סבא שאין כאן מחלוקת אלא לפי שהארץ כחשה בימי רבי אמי.

הלכה כחכמים (רמב"ם, מאירי).

מדובר בקבלנות, אבל בחכירה – יכול שלא להיטפל בה. ומכאן הוכיח הר"ן שאין המחכיר יכול לטעון איני חפץ מתבואה אחרת אלא מקרקעי. ואולם אם יש חטים משדהו – ודאי אין החוכר רשאי ליתן לו מהשוק.

וישנה דעה שאפילו בקבלנות אם אינו רוצה לזרוע מלכתחילה אין כופים אותו, ויתן כפי האומד אילו היה זורע (ע' ערוה"ש שכב – בדעת השו"ע).

[שיעור 'כדי נפילה' אמור גם לענין דין מתנות עניים, שאם פיזרה הרוח את העומרים על פני השדה ואין ידוע הלקט, לתנא קמא אומדים כמה לקט ראויה לעשות ונותן לעניים. רשב"ג אומר נותן לעניים כדי נפילה, ופירש רבי אלעזר / רבי יוחנן: ארבעת קבין לכוור זרע. ונסתפקו אם לכוור הנזרע במפולת יד או במפולת שוורים].

רנא. א. מהם 'פריצי זיתים וענבים' והאם מיטמאין טומאת אוכלין?

ב. זב וטהור שעלו על אילן – האם נטמא הטהור בטומאת הסט?

ג. טהור הרוכב על אדם או על בהמה המהלכים בבית הפרס – האם נטמא?

א. 'פריצי זיתים וענבים' – 'רשעי'; פרש"י פירות שלעולם יישארו בוסר ואין נגמר בישולם – בית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין. והלכה כמותם.

ונתנו שיעור בגמרא כמה יהו מבושלים ועדיין הם 'פריצין' – שיעשו שמן בשיעור ארבעה קבין לקורה, במקום שמכניסים כור בתפוחה אחת. [או סאתים לקורה – במקום שמכניסים שלשה כורים. ושיעור אחד הוא: אחד חלקי ארבעים וחמשה].

רב האי גאון פירש 'פריצי זיתים' – הם פסולת הזיתים שתחת הקורה, וכגון שנשאר ד' קבין, אבל אם נשאר יותר אפילו בית הלל מטמאים, שעדיין יש בהם לחלוחית שמכשירתם לאכילה. ואם נשאר פחות מכן – אפילו בית שמאי מטהרים.

ומדברי ר"ח נראה שמפרש שהם הזיתים הקשים שאינם נפרכים בבית הבד, ואינם ראויים לאכילה. ואילו נשארו תחת הקורה יותר מד' קבין – טמאים, שלא הכבדה הקורה על התחתונים כל כך וכשיעשם בפני עצמם יסחטם (ערמב"ן). והרמב"ם (טו"א א, יב) פירש כעין זה – בזיתים הנפרצים ויוצאים מתחת הקורה. ואם היה הנפרץ יותר מארבעה קבין – מקבלים טומאה. ואם כנסתם לאוכלין, אפילו בפחות מארבעה קבין מקבלים טומאה. וע"ע במאירי בשם הראב"ד.

ב. זב וטהור שעלו באילן שכחו רע – הטהור טמא משום 'משא', שכובדו של העליון נשען על התחתון. ושיערו דבי רבי ינאי 'אילן שכחו רע' – שאין עיקרו עבה כדי לחוק בו רובע (הקב). וכן הדין בסוכה שכוחה רע. אמר ריש לקיש: כל שנחבאת בחזיונה (שנטמנת באחזיתה, שהאוחז בה טומנה בכף ידו (רש"י)). יש מי שפירש הכוונה שאין בכל הסוכה מקום שאפשר לטמון בכף היד, אף לא בקצה (תורת חיים). ויש פירושים נוספים – ערמב"ם ותורא"ש).

ג. טהור הרוכב על אדם ובהמה בבית הפרס על גבי אבנים הניסטים, אם כוחם של האדם או הבהמה רע – טמא הרוכב משום היסט, שהעצמות שלמטה מוסטות מחמתו. ושיעור 'כחם רע', באדם – אמר ריש לקיש: כל שארכובותיו נוקשות (זו לזו, ושוקיו מרעידות כשהוא נושא). רמב"ם הל' טומאת מת י, א). בבהמה, אמרו דבי רבי ינאי: כל שמטילה גללים ברכיבה (מכובד המשא. מאירי). היה כוחם ברי – אין הרוכב טמא.

מדובר באופן שלא נטמא בחיבורין מהאדם המהלך, כגון שהתחתון נכרי ואינו מקבל טומאה דאוריתא. או גם כשלובשים כמה בגדים, שטומאה בחיבורים מטמאה רק אדם אחד או בגד אחד, אבל שני אין טמא אלא טומאת ערב ואינו מטמא אדם וכלים. ואפילו יטמא מדרבנן – כמו שפירש ר"י – מכל מקום השלישי אינו מטמא אדם (תוס' ועתורא"ש).

רנב. א. הנושא משא על כתפו – האם מותר לו להתפלל כך?

ב. מה דין נשיאת משא על הראש, כשתפלין מונחים עליו?

א. הנושא משא על כתפו והגיע זמן תפילה; פחות מד' קבין – מפשילו לאחוריו ומתפלל. ארבעה קבין ויותר – מניחו על הקרקע ומתפלל.

מפרש"י משמע שהטעם הוא משום ביטול הכוונה במשאוי כבד. ואילו ברמב"ם (תפילה ה, ה) משמע שהוא משום כבוד התפילה כתיקון המלבושים.

ב. נשיאת משא על ראשו ותפלין בראשו – בבירייתא אחת אסרו את הדבר אם המשא רוצץ את התפלין. ושיעורו בארבעה קבין. ואם נושא זבל על ראשו – אסור בכל אופן. ולא יסלקם לצדדים ולא יקשרם

במתניו מפני שהוא נוהג בהם מנהג בזיון – אבל קושרם על זרועו במקום תפלין (רבי חייא). משום דבי שילא אסרו אפילו במשא קל [אפילו רבעא דרבעא דפובדיתא] על הראש שיש בו תפלין. ואפילו מטפחת שלהם (רש"י): שכורך בה התפלין בלילה. ור"ח גרס 'מטפחת של לחם' אסור להניח על הראש שיש בו תפלין. והרמב"ם סתם 'מטפחת'.

א. להלכה נפסק בשלחן ערוך (מא) כדעה אחרונה. והט"ז כתב שלדעת הטור אין איסור אלא בנפח ארבעה קבין, שרוצץ. 'אבל אנו אין לנו אלא דברי השו"ע דבכל גווגי אסור' (מטה יהודה, מובא בבאה"ל שם).

כובע או בית ראש של גלימה – דרך מלבוש הוא ולא משא, ומותר (מאירי). וערמב"ם תפלין ד, כג: 'אפילו מטפחת אסור להניח על הראש שיש בו תפלין אבל צונף הוא מצנפתו על תפיליו'.

ב. אם מוציא ובל בידיו, אפשר שאפילו התפלין תחת בגדיו יש בדבר משום בזיון לתפלין שעליו (עפ"י פרי מגדים מא, מובא במשנ"ב סק"ג).

דפים קה – קו

רנג. החוכר קרקע מחברו, ונשתדפה או אכלה חגב – האם מנכה לו מדמי החכירות?

אם ארע נזק שאינו בכלל 'מכת מדינה' – אינו מנכה לו מדמי החכירות. ואם היתה זו 'מכת מדינה' – מנכה.

לדעת רב יהודה, מכת מדינה היא כשנשתדפו רוב השדות שבאותו מקום (לפרש"י ומאירי: רוב אותה בקעה. וי"א רוב שדות העיר. ערמב"ם שכירות ח,ה. וע' הגהות הגר"א). ולדעת עולא כגון שנשתדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה.

ונסתפקו במערבא (לדעה זו, האחרונה. ראשונים) כאשר היה הפסק שדה בור בינה לבין אותן שדות, וכן נסתפקו בשדות אספסת או תבואה אחרת שהיו סביבותיה. עוד נסתפקו בנשדף תלם אחד על פני כולה (כל סביבותיה) או נשתייר תלם אחד על פני כולה. וכן: כל העולם כולו בירקון ושלו בשדפון, או להפך – מהו. תיקון.

א. הר"ן כתב שהספקות הראשונים אינם אלא לעולא, אבל לר"י כיון שנשתדף רוב הבקעה אפילו ממין אחר ודאי הרי זו מכת מדינה.

ופסקו הר"ף והר"ן כרב יהודה (בר"ן לפנינו הגרסה: רב יוסף). ויש פוסקים כעולא כי אליביה באו כל הספקות. ולגוף הספק יש מצדדים לומר שמנכה מחכורו, כדין ספק ממון (עפ"י ראב"ד, מאירי).

ב. הספקות כשסביבותיה מין אחר מתפרשים בשני אופנים; או כשהן לקו, או כשהשדות שמסביבותיהן לקו והן לא לקו (ע' מאירי).

ג. כל העולם בשדפון ושלו אכלה חגב, או להפך – אין ספק שאינו מנכה לו. וכן כתבו חכמי התוספות (מאירי).

שינה החוכר זרע דבר אחר ממה שאמר לו המחכיר, והשתדפה רוב הבקעה – מסתבר שיכול המחכיר לטעון אילו זרעתה כדברי היה מתקיים בי' ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור'.

נראה שדין זה נכון הן בחכירה הן בקבלנות, שפושע הוא במה ששינה. וכן נראה מלשון הרמב"ם (ח,ה. רמ"ך).